

Mgr Piotr Kułak
Warszawa – WUM

**NIE TYLKO WARTOŚĆ MERYTORYCZNA
– O WALORACH ARTYSTYCZNYCH STARYCH
DRUKÓW MEDYCZNYCH W BIBLIOTECIE
GŁÓWNEJ WARSZAWSKIEGO
UNIwersYTETU MEDYCZNEGO**

Abstract

The article contains information about selected the old prints from the collection of the Main Library of Medical Univeristy of Warsaw. The purpose of the essay was to draw attention to their editorial side and artistic values. The Author presented diverse types of title pages, covers and those of graphic prints.

Streszczenie

W artykule zostały omówione wybrane przykłady starych druków znajdujących się w zbiorach Biblioteki Głównej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Jego celem było zwrócenie uwagi na stronę wydawniczą i artystyczną druków. Autor zaprezentował i omówił typy stron tytułowych, rodzaje opraw oraz różne formy występujących odbitek graficznych.

Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego została założona w 1950 roku. Od tej pory zaczęto gromadzić księgozbiór, który w obecnej chwili liczy ponad 400 tysięcy książek i czasopism. Wśród zgromadzonych dokumentów na szczególną uwagę zasługują zbiory specjalne, przede wszystkim 95 woluminów starych druków. Znaczną część kolekcji tworzą dzieła z dziedziny anatomii, chirurgii czy botaniki, wydane głównie w języku łacińskim, niemieckim i francuskim. Wyjątkiem jest dzieło, napisane oraz wydane w języku polskim pt. *Roślin potrzebnych, pożytecznych, wygodnych, osobliwie krajowych albo które w kraiu pożyteczne być mogą, utrzymanie, rozmnażanie, zażycie. Tom II* autorstwa ks. Krzysztofa Kluka. Zdecydowaną większość zbioru stanowią druki XVIII – wieczne. Jednocześnie w kolekcji znajdują się cenne księgi XVI i XVII wieczne pochodzą ze znanych oficyn wydawniczych, między innymi weneckiej drukarni rodu Giuntów, Sebastiana Sardi czy niemieckiej oficyny Jacoba Fischera. Najdawniejszym drukiem w posiadaniu Biblioteki jest wydane w Lipsku w 1583 roku dzieło Joannisa Steinmetza *In Joannis Schroeteri doctoris medici(...)*.

Księgi drukowane są staranną czcionką gotycką, humanistyczną antyką i kursywą, opatrzone niejednokrotnie licznymi drzeworytami i miedziorytami.

Na szczególną uwagę zasługują strony tytułowe, które ukazują kilka typów kompozycji. Jedną z nich jest kompozycja przybierająca formę ramki, okalającej tytuł wraz z adresem wydawniczym, złożona ze stylizowanych elementów roślinnych lub figuralnych.¹ W dziele Pietro Andrea Mattiolego i Joachima Camerariusza Młodszeo z 1611 roku przyjmuje ona formę rozwiniętej bordiury,² składającej się ze scen figuralnych otoczonych ornamentem rollwerkowym (kartuszowo-zwijanym). Kolejnym typem układu karty tytułowej jest kompozycja centralna. W jej przypadku karta dzielona była poziomo na dwie nierówne części, elementy zdobnicze umieszczone były poniżej połowy karty, pod tytułem dzieła.³ Najbardziej rozpowszechnionym typem elementów zdobniczych w tym wariantcie kompozycji były sygnety drukarskie (m.in. w dziele Hieronima Fabriciusa *Opera Chirurgica* z 1641 r.). Inną wersją karty tytułowej jaka pojawia się w starych drukach jest kompozycja przerywnikowa, polegająca na podziale kolumny tytułowej wąskimi listewkami ornamentu lub liniami przerywnikowymi (np. *Handbuch der Pathologie* autorstwa Kurta Sprengel's, Lipsk 1796r.). Poza wymienionymi typami kompozycji pojawiają się również proste, niczym nie zdobione strony.

Na szczególną uwagę zasługują oprawy – dzieła wykonane z pietyzmem, świadczące o dużym kunszcie introligatorskim. W kolekcji występują druki oprawione w pergamin, skórę, półskórek oraz tekturę. Do najciekawszych i z pewnością najcenniejszych, należy oprawa wykonana z deski, pokryta skórą oraz zdobiona reliefowymi tłoczeniami. Oprócz tego rodzaju elementów dekoracyjnych występują również złocenia, najczęściej umieszczane na grzbietach ksiąg. Obcięta kart w niektórych egzemplarzach są barwione, co niejednokrotnie podnosi ich walory estetyczne.

Poza małymi dziełami sztuki za jakie należy uznać oprawy, do niemniej cennych i niezmiernie ciekawych elementów należą odbitki graficzne, którymi zdobione są druki. Wielość i bogactwo form towarzyszące frontispisom⁴ zaskakuje precyzją wykonania oraz mnogością motywów roślinnych, zwierzęcych, biblijnych czy mitologicznych. Warta podkreślenia jest różnorodność pośród winiet, występują zarówno : finaliki, cul-

¹ Zdzisław Stanisławski: Estetyka polskiego druku książkowego XVIII w. Wrocław 1960 s. 130

² Bordiura – zwana winietą ramkową, w książce rękopiśmiennej lub drukowanej zamknięta ramowo dekoracja wypełniająca wszystkie marginesy zdobionej karty.

Definicja zaczerpnięta z Encyklopedii wiedzy o książce Wrocław 1971 s. 323

³ Dagmara Bubeł: Typografia i zdobnictwo druków jasnogórskich XVIII wieku, Dostęp online :

<http://www.ebib.info/2010/118/a.php?bubel>, październik 2012

⁴ Frontispis – zdobiona karta tytułowa, zawierająca tytuł, często nazwisko autora, sygnety drukarza, datę. Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław 1971 s. 762

de-lampe, winietki nagłówkowe (en tête) czy przerywniki,⁵ przyjmujące częstokroć finezyjne kształty. Kolejnymi elementami, uwydatniającymi wartość cymeliów są występujące w nich rozbudowane inicjały otoczone ramką, dla których tłem stały się frapujące sceny narracyjne lub efektowne wici roślinne, szczególnie wypełniające wnętrza ramki. Niezmiernie cennym artefaktem są tablice umieszczane w dziełach anatomicznych i chirurgicznych zawierające najczęściej odbitki drzeworytnicze i miedziorytnicze przedstawiające narzędzia chirurgiczne czy jak w przypadku dzieł anatomicznych poszczególne części ciała ludzkiego.

Najcenniejsze spośród ksiąg, znajdujących się w Bibliotece Głównej to:

Kreutterbuch dess hochgelehrten vnd weiterümbten Herrn D. Petri Andreae Mattioli; sampt dreyen wolgeordneten nützlichen Registern der Kreutter Lateinische und Teutsche Namen, und dann die Artzneyen: Beneben gnugsamem Bericht, von den Distillier und Brennöfen. Mattioli Pietro Andrea, Camerarius Joachim. Frankfurt am Main, 1611.

[Librorum Quarta Classis] Galeni Librorvm Qvarta Classis Signa Qvibvs Tvm Dignoscere morbos & locos affectos, tum præscire futura possimus, docet. Galeni. Venetiss, 1597 r.

D. Lorenz Heisters Chirurgie in welcher alles, was zur Wundarzney gehöret, nach der neuesten und besten Art, gründlich abgehandelt, und in acht und dreyssig Kupfer- tafeln die neuerfundene und dienlichste Instrumente, nebst den bequemsten Handgriffen der chirurgischen Operationen und Bandagen deutlich vorgestellet worden. Lorenz Heisters. Nürnberg, 1779

Pierwszą z wymienionych ksiąg jest herbarium *Kreutterbuch desz hochgelehrten...* autorstwa Pietro Andrea Mattioli i Joachima Camerarius Młodszeo z roku 1611 wydane we Frankfurcie nad Menem w oficynie Jacoba Fischera.⁶ Autorem dzieła jest wybitny szesnastowieczny medyk i botanik Pietro Andrea Mattioli (1500 - 1577),

---

⁵ *En tête* – winieta w nagłówku, prostokątna lub owalna, wypełniona ornamentem lub obrazkiem, może zawierać tytuł rozdziału

Przerywnik – wypełnia wąski prostokąt między kolumnami druku, tworzy albo ciągły ornament, albo szereguje odrębne elementy zdobnicze

Finalik – winieta na końcu książki lub rozdziału, najczęściej trójkąt skierowany wierzchołkiem w dół, wypełniony ornamentem, elementem figuralnym, nawet sceną

Cul-de-lampe – najprostsza i najdrobniejsza forma finalika, kształtem przypomina wspornik. Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław 1971 s. 2480

⁶ Pierwsze wydanie ze stroną tytułową w drzeworycie pochodzi z roku 1586 przygotowane w oficynie Sigmunda Feyerabenda we Frankfurcie nad Menem. Carl Becker: Jobst Amman: Zeichner und Formschneider, Kupferätzer und Stecher. Leipzig 1854 s. 144

autor rozpraw na temat roślin i ich zastosowania w medycynie.⁷ Edytorem dzieła jest niemiecki lekarz, botanik i przyrodnik Joachim Camerarius Młodszy (1534-1598). W 1562 roku uzyskał na Uniwersytecie w Bolonii stopień naukowy doktora medycyny. Jako lekarz interesował się botaniką, szczególnie roślinami leczniczymi.⁸

Będąc w posiadaniu Biblioteki kolejne wydanie herbarium, jest wzorowane na pierwszych edycjach tego dzieła.⁹ Świadczą o tym uzupełnienia tekstu wprowadzone przez Camerariususa (fragmenty te oznaczone zostały gwiazdkami) do tłumaczenia Georga Handsch'a.¹⁰ Z powstaniem pierwszego wydania zielnika wiąże się zakup przez Camerariususa klocków drzeworytniczych, które miały być użyte w dziele Konrada Gesnera *Historia Plantarum*. Nabyty materiał Camerarius wykorzystał i dodatkowo uzupełnił. Odbitki drzeworytnicze znajdujące się w dziele oddają w doskonały sposób szczegółowy wygląd roślin. Poza ogólnym ukazaniem roślin, prezentowane są ich kwiaty, nasiona i owoce. Oprócz drzeworytów wyobrażających gatunki flory, niemieckie wydanie posiada siedem odbitek przedstawiających aparaturę do destylacji. W przedmowie Camerarius szczegółowo opisuje historię tworzenia tej książki, a także zwraca uwagę na różnice jakie mogą występować między drzeworytami a wyglądem roślin w naturze.

Pomijając wartość naukową dzieła, którą niewątpliwie niosła jego treść oraz wpływ jaki wywarło na rozwój zielarstwa i botaniki, należy skupić się na jego stronie wydawniczej i artystycznej. Dzieło to jest księgą drukowaną, na papierze czerpanym o wymiarach 38 x 24 cm liczącą 460 numerowanych kart oraz 28 nienumerowanych. Poza foliacją¹¹ występują również kustosze.¹² Księga łączy w sobie kilka rodzajów czcionek drukarskich między innymi: frakturę, antykwę, italicę oraz czcionkę grecką. Jej oprawa wykonana jest z deski pokrytej brązową skórą z grzbietem ze związami. Stanowi

---

⁷ Biografia Mattioli: https://www.gtfeh.org/cms/images/stories/media/tk/tk69_2/Giebelmann2.pdf, grudzień 2012. Mattioli studiował medycynę na Uniwersytecie w Padwie. Studia ukończył w roku 1523 i podjął praktykę lekarską w Sienie, po pewnym czasie wyjechał do Perugii, aby uzupełnić wiedzę z chirurgii. Po przyjeździe do Trydentu objął stanowisko osobistego medyka księcia biskupa Bernardo di Clès. Pobyt na dworze biskupim oraz wyprawy do okolicznych masywów górskich, obfitujących w ciekawą florę pozwoliły mu znacznie poszerzyć wiedzę na temat właściwości leczniczych roślin. W roku 1555 został mianowany osobistym lekarzem arcyksięcia Ferdynanda, syna ówczesnego cesarza rzymsko-niemieckiego Ferdynanda I z dynastii Habsburgów. Po śmierci cesarza objął funkcję lekarza nadwornego Maksymiliana I

⁸ Biografia Camerariususa Mł.: www.1911encyclopedia.org, grudzień 2012

⁹ Na temat dzieła i życia Mattiolego ukazał się artykuł w *Kwartalniku Historii Nauki i Techniki* (R. 57 nr. 2), w którym autorka opisuje historię powstawania dzieła oraz prac nad jego tłumaczeniem; Lucie Čermáková: *Zielnik Pietro Andrea Mattioliowego w Czechach. Kwart. Hist. Nauki i Techn.* Warszawa 2012

¹⁰ Georg Handsch był tłumaczem pierwszej niemieckiej edycji *Kreutterbuch...* wydanej w Pradze w 1563 roku (była to edycja bez uzupełnień Camerariususa), wyd. cyt. Lucie Čermáková: *Zielnik...*, s. 20

¹¹ *Foliacja* – numeracja kart rękopisu lub druku

¹² *Kustosz* – w starych drukach wyraz lub jego początek wydrukowany pod kolumną druku następnej składki, arkusza, karty lub strony. Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław 1971 s. 1358

ona najcenniejszy zabytek sztuki introligatorskiej pośród wszystkich opraw starych druków znajdujących się w Bibliotece. Oprawa radełkowa typu renesansowego z obu stron zdobiona jest reliefowo, ornamentem roślinno-figuralnym. Pierwotnie zdobiły ją również klamry, które nie zachowały się do dzisiejszych czasów.

Strona tytułowa dzieła wykonana w technice drzeworytu, należy do ramowego typu kompozycji. Czerwono-czarny tytuł tłoczony czcionką gotycką okala okazała bordiura. Twórcą kompozycji graficznej był szwajcarski drzeworytnik działający w Norymberdze, Jobst Amman (ok. 1539-1591). Świadczy o tym monogram „I A” znajdujący się w obrębie kompozycji w dolnej części strony.¹³ Poza inicjałami Ammana pojawiają się dodatkowo w obrębie kompozycji inicjały „C S”, które Carl Becker wiąże ze szwajcarskim rytownikiem Christophem Stimmerem¹⁴.

Na kompozycję bordiury składa się ornament kartuszowo-zwijany oraz liczne przedstawienia figuralne. W górnej części strony tytułowej centralne miejsce zajmuje umieszczona w owalnej ramce z napisem „*Bonae Valetudini Digatum*” scena utrzymana w konwencji naturalistycznej ukazująca kobietę karmiącą węża. W lewym rogu ramki znajduje się pięcioramienna gwiazda, a wokół niej majuskułny napis złożony z liter Y G E I A. Rzeczona kobieta jest wyobrażeniem Hygei, mitologicznej bogini będącej uosobieniem zdrowia. Po prawej i lewej stronie ramki umieszczono postaci dziecięce trzymające w ręku wazy wypełnione kwiatami, w otoczeniu narzędzi ogrodniczych. Poniżej, po obu stronach tytułu ukazano dwóch mężczyzn stojących na kapitelach jońskich. Ten stojący po lewej przedstawiony został jako starzec trzymający w prawej ręce księgę, w lewej wiązkę kwiatów. Po prawej stronie ukazany został mężczyzna podtrzymujący na prawym ramieniu motykę, wsparty lewą nogą na łopacie. W dolnej części bordiury zaprezentowano dwie kobiece personifikacje¹⁵ oraz scenę rolniczą ujętą w owalną ramkę z napisem „*Omnia Florebunt Prospiciente Deo*”. W centralnej części scenki znajduje się drzewo otoczone płotem, na którym widnieje napis „*Wan Gott Wil / Spes*”.

Kolejnymi artefaktami sztuki drzeworytniczej są inicjały oraz winiety. W zielniku występują zarówno inicjały figuralne wyobrażające sceny narracyjne jak i otaczające literę stylizowane wici roślinne ujęte w ramki. Winiety pojawiają się w dziele kilkakrotnie na końcu rozdziałów, przybierając formę konsoli wypełnionej skrupulatnie ornamentem. Warto zwrócić uwagę na drzeworyt umieszczony na końcu książki pod kolofonem. Przedstawia on uosobienie Saturna dosiadającego skrzydlatego jelenia. Scena ujęta jest w ozdobny rollwerkowy kartusz podtrzymywany przez parę dzieci. W górnej

---

¹³ Carl Becker: Jobst Amman : Zeichner und Formschneider, Kupferätzer und Stecher. Leipzig 1854, s.143-144

¹⁴ Tamże, s.144

¹⁵ Postać przedstawiona po lewej stronie z wieńcem na głowie trzymająca w ręku bukiet kwiatów i róg wypełniony płodami ziemi jest personifikacją obfitości

Strona tytułowa *Kreutterbuch dess hochgelehrten vnd weiterübten (...)* autorstwa Pietro Andrea Mattioli i Joachima Camerarius z roku 1611. Rozbudowana bordiura okalająca tytuł dzieła. Drzeworyt na papierze żeberkowym.

Fragment strony tytułowej *Kreutterbuch dess hochgelehrten*

Fragment strony tytułowej *Kreutterbuch dess hochgelehrten*

części odbitki znajdują się personifikacje sprawiedliwości i wiary, wsparte na ramce, wewnątrz której znajduje się napis łaciński.

Druga księga to dzieło Galena (ok. 130 - 200) rzymskiego anatoma, utalentowanego badacza i pisarza, jednego z najznakomitszych starożytnych lekarzy, *Galeni Librorvm Qvarta Classis Signa Qvibvs Tvm Dignoscere morbos & locos affectos, tum praescire futura possimus, docet* wydane w weneckiej drukarni Luca Antonio Giunty jr. (1566-1604), członka słynnego florenckiego rodu drukarskiego. Ród ten posiadał drukarnie w Wenecji, Florencji i Rzymie poza Półwyspem Apenińskim również w Lyonie, Londynie i kilku miastach Hiszpani.¹⁶

Walory estetyczne wydania nie ustępują w niczym wyżej omawianemu dziełu Camerariusza. Księga o wymiarach 34 x 23,5 cm poza foliacją, dodatkowo zaopatrzona jest w kustosze. Oprawa księgi ze związami wykonana została z pergaminu. Drukowana na papierze żeberkowym pismem humanistycznym: antykwą, italicą oraz czcionką grecką.

Stronę tytułową wykonano w technice drzeworytu. Jest ona przykładem połączenia dwóch typów kompozycji: centralnej i ramowej. Rozbudowany tytuł tłoczony jest czcionką humanistyczną. Tuż pod nim znajduje się ujęty w rollwerkowy kartusz sygnet drukarski rodu Giuntów, przedstawiający stylizowany kwiat lilii heraldycznej oraz inicjały „L A”. Inicjały sugerują, że druk pochodzi z weneckiej drukarni potomków Luca Antonia Giunty.¹⁷ Ramka otaczająca tytuł, zawiera sceny figuralne związane z działalnością Galena, opatrzone podpisami postaci oraz wydarzeń. Dwa większe przedstawienia narracyjne zaprezentowane zostały w górnej i dolnej części ramki. Po bokach strony ukazane zostały po trzy sceny mniejsze. Postaci na odbitkach odziane są zarówno w szaty z epoki, jak i w stylizowane stroje z czasu Starożytnego Rzymu. Postać Galena w każdym ujęciu została ukazana w zbliżony sposób, co umożliwia łatwe jej rozpoznanie.

¹⁶ Halina Szwejkowska: Książka drukowana XV-XVIII wieku. Zarys historyczny. Wrocław 1975 s. 85

¹⁷ Ród Giuntów: <http://rodydrukarskie.prv.pl/giunta.html>, grudzień 2012

Strona z przedstawieniem roślin
z *Kreutterbuch* (...)

Kolofon w dziele *Kreutterbuch* (...)

Poza rozbudowaną dekoracją strony tytułowej, również w całym dziele pojawiają się liczne drzeworyty w formie inicjałów oraz winiet. Inicjały przyjmują najczęściej formę litery otoczonej stylizowaną wicią roślinną oraz ornamentem groteskowym. Zdarzają się również inicjały ujęte w ramkę, w których tło dla litery stanowią precyzyjnie wykonane sceny narracyjne. Winiety najczęściej przyjmują formę rozwiniętych scen figuralnych częstokroć dodatkowo spowitych różnego rodzaju ornamentami. Niejednokrotnie są to te same odbitki, które pojawiają się w ramce okalającej tytuł dzieła.

Ostatnim starym drukiem zaprezentowanym w artykule jest *Chirurgie* niemieckiego anatoma, chirurga, botanika i profesora na Uniwersytecie w Altdorf, Lorenza Heistera (1683-1758). Pierwsze wydanie ukazało się w roku 1719 i w krótkim czasie stało się najpopularniejszym podręcznikiem chirurgii. To najbardziej poczytne dzieło Heistera zostało przetłumaczone na siedem języków w tym japoński.¹⁸ Księga znajdująca się w zbiorach Biblioteki jest edycją z roku 1779, wydaną u niemieckiego typografa Gabriela Nicolausa Raspa w Norymberdze.

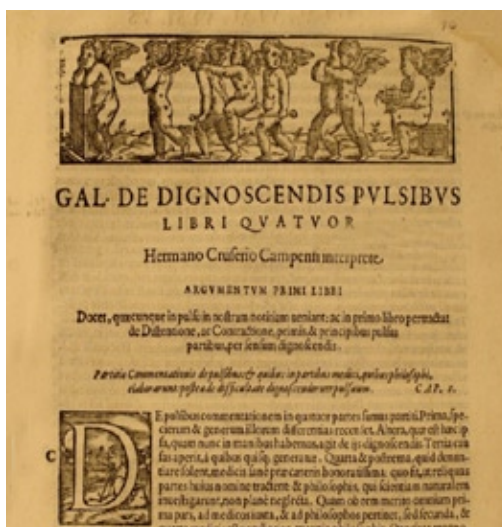
Wolumin o wymiarach 21,5 x 17 cm, liczący 1078 numerowanych stron, oprawiony w pergamin, z obcięciami barwionymi na czerwono, zachowany w idealnym stanie, jest jedną z cenniejszych pozycji w zbiorach Biblioteki. Strona tytułowa dzieła została wykonana w kolorze czerwonym i czarnym. Piękna czcionka gotycka jaką jest wydrukowane dzieło, jak i wszelkie ozdobniki w postaci winiet i inicjałów świadczą

¹⁸ Biografia Heistera : <http://www.whonamedit.com/doctor.cfm/3126.html>, grudzień 2012

Strona tytułowa dzieła Galena *Librorum Quarta Classis*..., 1597 r.

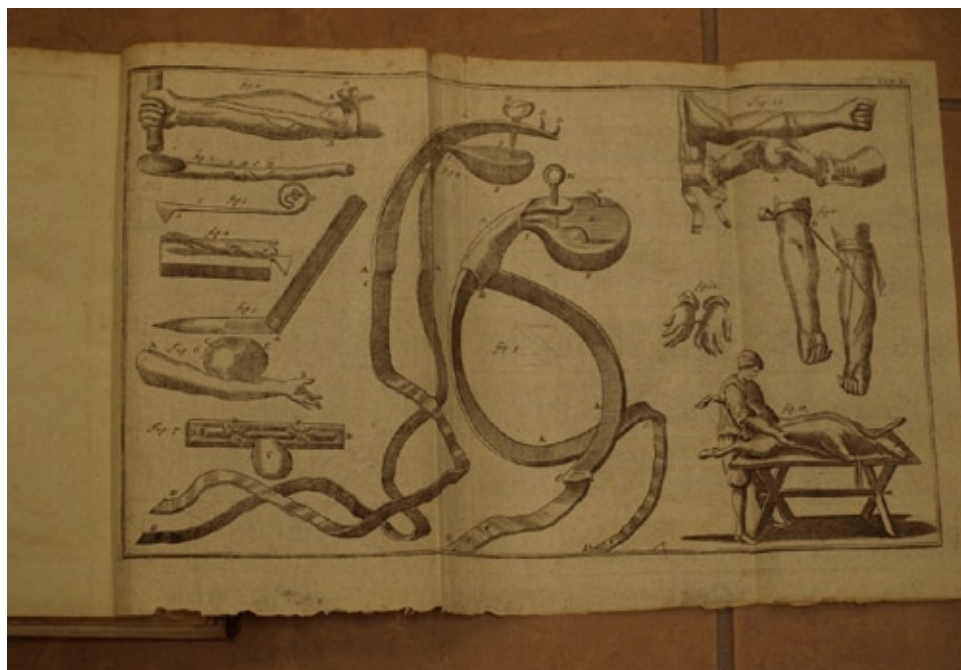
Strony z dzieła Galena. Przykłady występujących winiet nagłówkowych i inicjałów

o kunszcie wykonania dzieła. Księga zaopatrzona jest w tablice ilustrujące metody przeprowadzenia operacji, narzędzia chirurgiczne oraz sposoby opieki nad pacjentem, wykonane w znacznej mierze w technice miedziorytu.

Stronę tytułową poprzedza wysokiej klasy odbitka miedziorytnicza przedstawiająca portret Lorenza Heistera, dzieło znanego artysty pochodzącego z rodu niemieckich miedziorytników Johanna Martina Bernigherota (1713–1767). Heister ukazany został w półpostaci, skierowany lekko w prawą stronę, na głowie peruka, lewa ręka spoczywa na księdze, leżącej na cokole. Odziany w kaftan, kamizelkę oraz białą koszulę z żabotem i silnie udrapowanymi mankietami, dodatkowo okryty jest wydatnym płaszczem spływającym z ramion. W stroju widoczne są wpływy mody francuskiej. Doktor przedstawiony został na tle biblioteki. Ciekawym elementem, pojawiającym się w sposobie owego przedstawienia jest zestawienie w portrecie pewnych wyjątkowych elementów używanych często podczas portretowania ważnych osobistości. Są to kolumna symbolizująca trwałość oraz uniesiona zasłona symbolizująca poznanie, wtajemniczenie, a w XVIII wieku będąca głównym symbolem epoki Oświecenia, której to głównymi

Dzieło Lorenza Heistera *Chirurgie* z roku 1779, prezentuje typ strony tytułowej z przerwyminikami. Portret Heistera autorstwa J. M. Bernigherota, wykonany w technice miedziorytu, odbitka na papierze żeberkowym.

Karta z przedstawieniem narzędzi chirurgicznych. Miedzioryt na papierze żeberkowym w dziele Chirurgie Lorenza Heistera, 1779 r.

celami stało się odsłanianie świata wiedzy i sprawiedliwości społecznej.¹⁹ Portret ujęty jest w ramkę złożoną z dwóch cienkich listew. Pod portretem umieszczony został napis *D. Laur. Heister Medicinæ Chir. Ac. Botanices Prof. Publ. Helmstad.* Tuż pod nim, po lewej stronie marginesu, na płycie znajduje się sygnatura rytownika *J. M. Bernigeroth sc Lips. 1742.* Dodatkowym walorem dzieła są występujące na kartach znaki wodne między innymi: Pro Patria, GWD ACADEMI, I. G HORNIG.

W niniejszym artykule zostały przedstawione jedynie wybrane pozycje ze zbioru Biblioteki Głównej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Do równie cennych woluminów należą: *Operum Tomus III*, Daniela Sennerti, 1651 r., *Adversaria Anatomica Omnia*, Jo. Baptistæ Morgani, 1762 r., *Anatomische Tafeln*, Julii Cessarii Placentini und Danielis Breucetii, 1683 r. Niewątpliwie kolekcja stanowi interesujący zbiór dla historyków medycyny, książki oraz bibliofilów. Poza wartością merytoryczną, dziś raczej o charakterze historycznym, posiada ogromne walory poznawczo-artystyczne, które przejawiają się w sposobie oprawy i w licznych odbitkach graficznych. Choć zbiór nie jest wielki, stanowi cenny materiał do badań oraz mały „skarb” Biblioteki Głównej otoczony szczególną opieką.

¹⁹ Władysław Kopaliski: Słownik symboli. Warszawa 2006 s. 148